

KULTUREN

Fastigheten Innerstaden 2:1, Mårtenstorget

Fornlämning nr 73:1
Lunds stad, Lunds kommun, Skåne
Arkeologisk undersökningar 2018

KULTURMILJÖRAPPORTER 2018:24

JAN KOCKUM

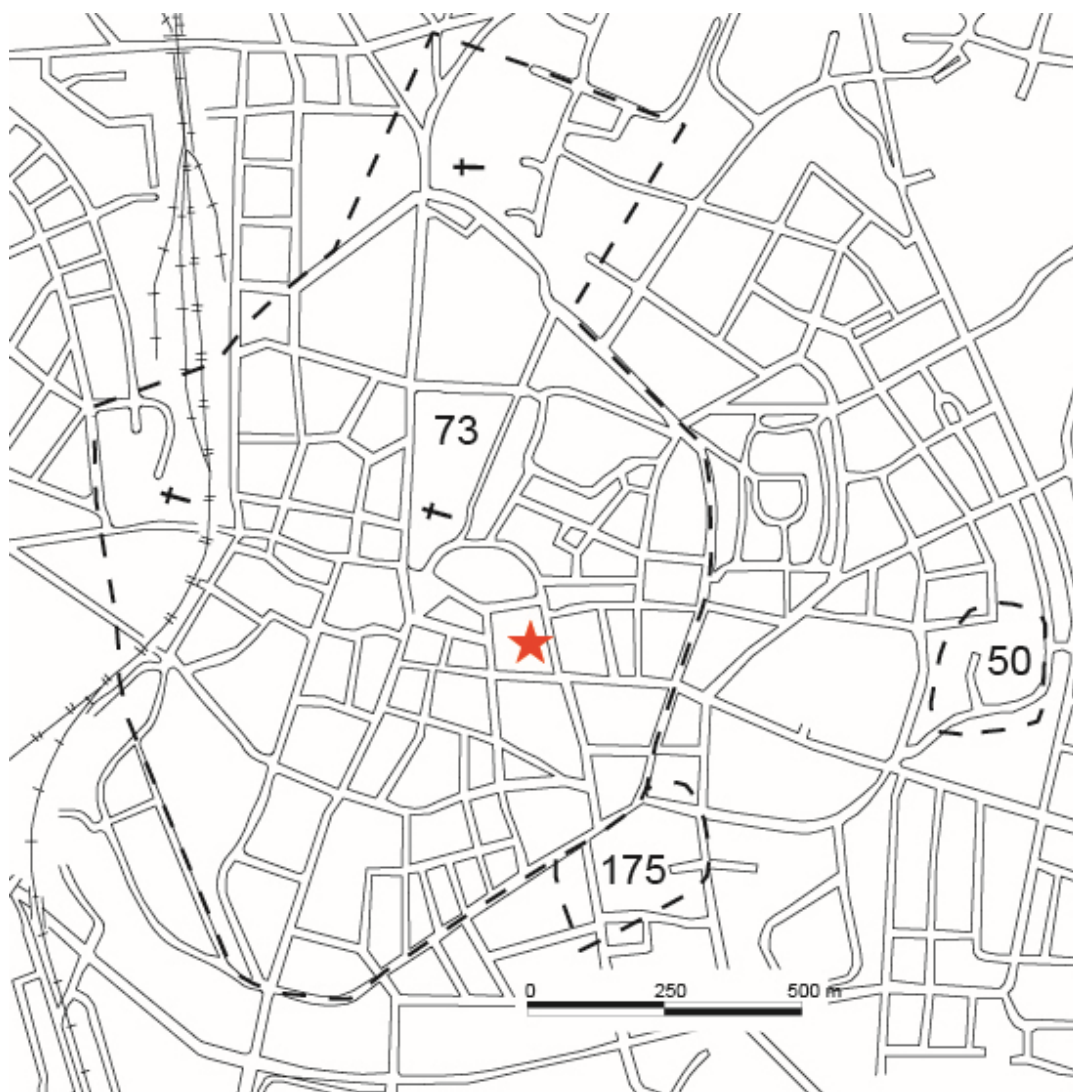
KULTURHISTORISKA FÖRENINGEN FÖR SÖDRA SVERIGE

Innehåll

Sammanfattning	2
Inledning	3
Fornlämningsmiljö	3
Tidigare arkeologiska iakttagelser	4
Genomförande och resultat	5
Kulturlagerstatus	7
Administrativa och tekniska uppgifter	8
Referenser	9
Bilagor	9

Sammanfattning

Dagens Mårtenstorg är täckt med smågatsten under vilka det finns sättsand och bärlager av grus och singel till ett djup om ca 0,40 m djup. Under de moderna bärlagren framkom omrörda kulturlager med inslag av gult tegel, fajans och yngre rödgods. Det förekom även stengods. Omfattningen av de omrörda kulturlagren tolkades som att man vid utläggningen av Mårtenstorget på 1840-talet, då kallat Oxtorget, påbörjat arbetet med en omfattande nivellering. I den västra delen av undersökningsområdet framkom på ca 0,50 m djup delar av en äldre stenläggning, bestående av marksten eller kullersten i storlek om ca 0,20 m, sannolikt från utläggningen av torget på 1840-talet. Den norra begränsningen av torgbeläggningen tycks vara kant i kant med dagens cykelbana som löper i östvästlig riktning i nuvarande torgets norra del. I ett foto från 1923 syns ännu kullerstensbeläggningen.

Figur 1. Lunds medeltida stad, fornlämning 73, med platsen för undersökningen markerad med en röd stjärna.

Inledning

I samband med kabelnedläggning och markingrepp i Mårtenstorget utförde Kulturen en arkeologisk undersökning genom schaktningsövervakning. Torget ligger inom Lunds historiska stadsområde, registrerat som fornlämning Lund 73:1, varför Länsstyrelsen i Skåne beslutade att en arkeologisk undersökning i form av schaktningsövervakning skulle utföras (Lst. dnr. 431-35044-2018). Undersökningen genomfördes under perioden 180409–180420 (proj. nr. 61000-642).

Fornlämningsmiljö

Mårtenstorget och det norr om liggande kvarteret Döbeln utgjorde under flera århundraden fram till uppstyckning på 1800-talet en enskild tomt som brukades som stadsgård. Under medeltiden var stadsgården under lång tid i släkten Krognos ägo. Tomtens ur-

sprungliga indelning är dock okänd, men de äldsta spåren av bebyggelse som framkommit på Mårtenstorget är i form av en stolpburen byggnad från början av 1000-talet. Undersökningen var begränsad och därmed även de tolkningar som kunde göras. Utifrån fyndmaterial och analogier har det emellertid tolkats som lämningarna efter en självhushållande jordbrukande/djurhållande enhet. Mycket lite är känt om förhållandena under 1100- och 1200-talen, då omgestaltningar på 1300-talet och 1600-talet har utplånat äldre spår. Sekundärdeponerade fynd visar emellertid att området har varit kontinuerligt bebott under 1100–1200-talen. Möjligen har det varit frågan om en gårdsenhet inom vilken det även funnits kammakare och andra hantverkare.

Från sent 1200-tal till början av 1300-talet skedde stora omdaningar. Ett eller två stora stenhus uppfördes som delar av en stadsgård i den västra delen av tomtens södra halva. Eventuellt var det släkten Krognos som lät uppföra husen, varav det ena idag, kallat Krognoshuset, är bevarat. Vid denna tid anlades även en damm, möjligen för fiskodling, i tomtens sydöstra del. Släkten behöll stadsgården under 1400- och 1500-talen, men den norra delen av tomten hamnade genom donation under 1400-talet i domkapitlets ägor. Under 1600-talet gick den återstående delen av tomten ur Krognosarnas ägo. Under 1600-talet bedrevs sedan garveriverksamhet på gården och vid den här tiden började dammen att slamma igen.

År 1691 samlades den splittrade tomten åter till en enhet av Erasmus Sackenschöld, förste professorn i medicin vid det då nygrundade universitetet i Staden. Nuvarande Mårtenstorget och kv Döbeln bildade då en stadsgård. Från den här tiden och fram till mitten av 1700-talet anlades i den centrala delen av tomten kanaler eller dammar med karp, vilka omflöt en ö med hage eller trädgård. Nu uppfördes även ekonomilängor och gården fick nu också att få en mer självhushållande prägel. Längorna revs år 1915 för att ge plats åt Köttbesiktningsbyrån (Johansson Hervén 2001, s 6 ff).

Tidigare arkeologiska iakttagelser

I och kring Mårtenstorget har ett flertal arkeologiska undersökningar och iakttagelser gjorts. Om inget annat anges är uppgifterna hämtade ur Kulturens LA-arkiv.

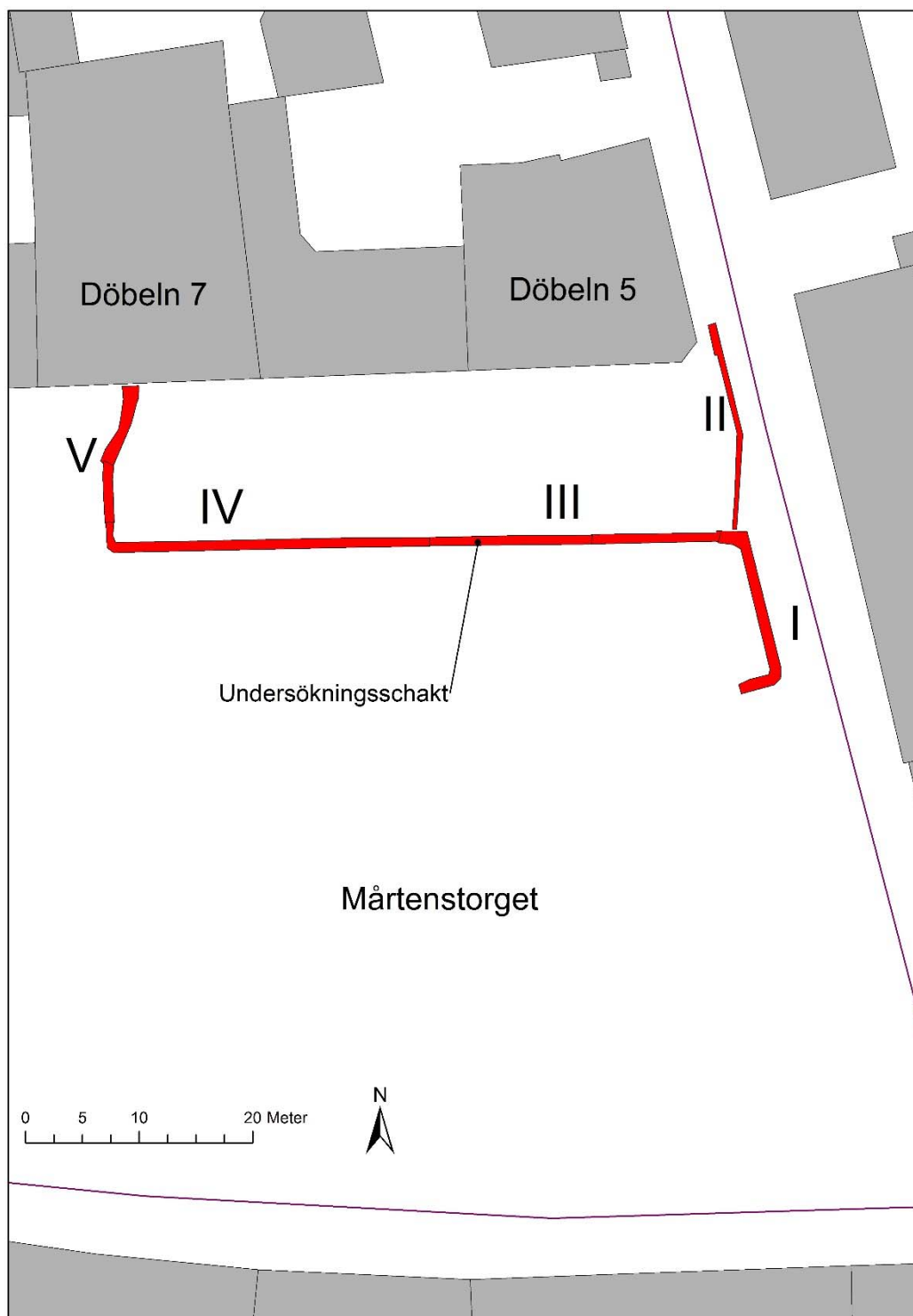
År	Läge	Resultat
1915	Grundgrävning för Köttbesiktningsbyrån på Mårtenstorgets norra sida.	Ett garverikar påträffades (Johansson Hervén 2001, s 49 f).
1932	Grävning för gasledning Mårtenstorget/Svartbrödersgatan.	Ute i gatan väster om Krognoshuset påträffades en husgrund 1,40 m under befintlig marknivå.
1933	Grävning för vattenledning i gatan öster om saluhallen.	Rad med stora fältstenar på ett djup om 1,30 m djup. Längs med raden av fältssten spetsade ekstolpar. Djupet på schaktet

År	Läge	Resultat
		var 1,60 m men bottenlera framkom ej.
1944	Grävning för brandbrunn ute i gatan vid Mårtenstorgets sydvästra hörn.	På 0,80 m djup framkom raseringsmassor och sedan kulturlager. Blålera påträffades på ca 1,70 m djup.
1951	Grävning för kopplingsbrunnar vid Krognoshusets sydvästra hörn.	På 1,50 m djup påträffades en brunn med holk av fältsten. Gul moränlera påträffades på 1,60 m djup.
1952	Grävning för transformatorstation i Mårtenstorgets nordöstra hörn.	På ca 0,80 m djup framkom lera bemängd med tegel. På 2,00 m djup påträffades en, inom schaktet, 6,50 m bred nedgrävning. Möjligen kan denna identifieras med en av de kanaler som grävdes på 16/1700-talet.
1959	Grävning för kulvert i Mårtenstorget/Kiliansgatan.	Skiftesverksbrunn ca 2,00 m under bef. marknivå (vid Krognoshuset), samt en husgrund.
1997	Tillbyggnad av nätstation i Mårtenstorgets västra del.	Väggränna för hus från 1000-talet samt en damm anlagd på 1300-talet.
2007	Grävning för fjärrvärme, söder om Mårtenstorget.	Sentida kulturlager. Schaktet endast 0,50 m djupt.
2012	Ledningsdragning, Mårtenstorgets västra del.	Delar av 1600-kanalen samt sentida fyllningslager.
2013	Fjärrvärmeschakt, Mårtenstorgets nordöstra hörn.	Äldre odlingslager samt moderna uppfyllnadslager.
2017	Ombyggnad av torg och gator mellan Mårtenstorget och Saluhallen.	Äldre gatunivå, sannolikt 18/1900-tal, kulturlager, två stenläggningar och syllstensrader. Sex stolpar, en möjlig träbroläggning samt rester av ett lergolv. Datering till 1600-talet.

Genomförande och resultat

För att påverka tillgänglighet och torghandel i så liten grad som möjligt grävdes schaktet etappvis. Mellan etapperna återställdes sträckorna helt inklusive stenläggning. Själva schaktningsövervakningen gjordes därmed i form av flera kortare insatser.

Schaktet var sammanlagt cirka 110 m långt och bestod av ett huvudschakt med två kopplingschakt, ett till fastigheten Döbeln 5 och ett till Döbeln 7. Schaktets bredd varierade mellan cirka 0,40–1,00 m och djupet varierade mellan cirka 0,60–1,30 m.

Figur 2. Ledningsschaktet i Mårtenstorget rödmarkerat. Schaktavsnitt markerade med romerska siffror. För detaljer se bilaga 1.

I den östra delen av undersökningsområdet grävdes schaktavsnitt I, i huvudsak i N-S riktning (bilaga 1, I), för att möjliggöra en hopkoppling med befintlig el-central. El-centralen hade ett frischakt om cirka 2,00 m och här grävdes schaktet som djupast, ner till ett djup om cirka 1,30 m. Endast fyllningssand berördes.

I schaktavsnittet i övrigt grävdes till ett djup om cirka 0,60 m och sträckan berörde endast i modern tid uppfyllda massor (bilaga 1, lager 2).

Från schaktavsnitt I grävdes schaktavsnitt II (bilaga 1), ett kopplingsschakt upp till fastigheten Döbeln 5. Detta schakt var mellan 0,40–0,80 m brett och cirka 0,6 m djupt. Norra halvan av schaktet var genomgrävt sedan tidigare för ledningar och en större kulvert. I den södra delen framkom emellertid kulturlager på cirka 0,5 m djup (bilaga 1, lager 3). Denna bestod av blågrå lera med inslag av tegelflis och djurben. Blåleran talar för att lagret uppkommit vid djupgrävning, möjligen i samband med grävning för kulvert och ledningar, vid vilket underliggande blålera blandats med äldre kulturlager.

Schaktavsnitt III utgjorde merparten av den öst-västliga delen av schaktet. Schaktet var här ca 0,80 m brett och cirka 0,60 m djupt. Under gatsten och bärlager påträffades på ett djup om cirka 0,60 m ett kulturlager som täckte större delen av undersökningsområdet (bilaga 1, lager 1). Detta bestod av blågrå sandig lera med inslag av både gult och rött tegel, kalk, djurben och keramik. Lagret kan dateras till 1700–1800-talen och tolkades som ett stort utjämningslager gjort inför anläggandet av torget.

Schaktavsnitt IV utgjorde förlängningen av avsnitt III. Här framkom på cirka 0,50 m djup en kullerstenslagd yta. Norrut hade ytan en tydlig avgränsning som följer dagens gräns mellan torgyta och cykelstråk. Österut, i schaktavsnitt III, har stenläggningen emellertid avlägsnats i senare tid. Stenläggningen utgör Mårtenstorgets första fas, Oxtorget, utlagt på 1840-talet. Stenen var lagd i lager 1, utjämningslagret.

Schaktet avslutades med schaktavsnitt V, ett kopplingsschakt upp mot fastigheten Döbeln 7. Här saknades kullersten, men utjämningslagret, lager 1, fortsatte fram till cirka 6 m från fastigheten. Här vidtog diverse sentida ledningsschakt samt frischakt för byggnaden.

Vid undersökningen påträffades torgets ursprungliga utjämningslager och kullerstensläggning från 1840-talet.

Kulturlagerstatus

Vid undersökningen framkom välbevarade delar av torgets ursprungliga stenläggning samt av underliggande utjämningslager. I detta lager var det goda bevaringsförhållanden för ben. Ingreppet gick ej djupare.

Administrativa och tekniska uppgifter

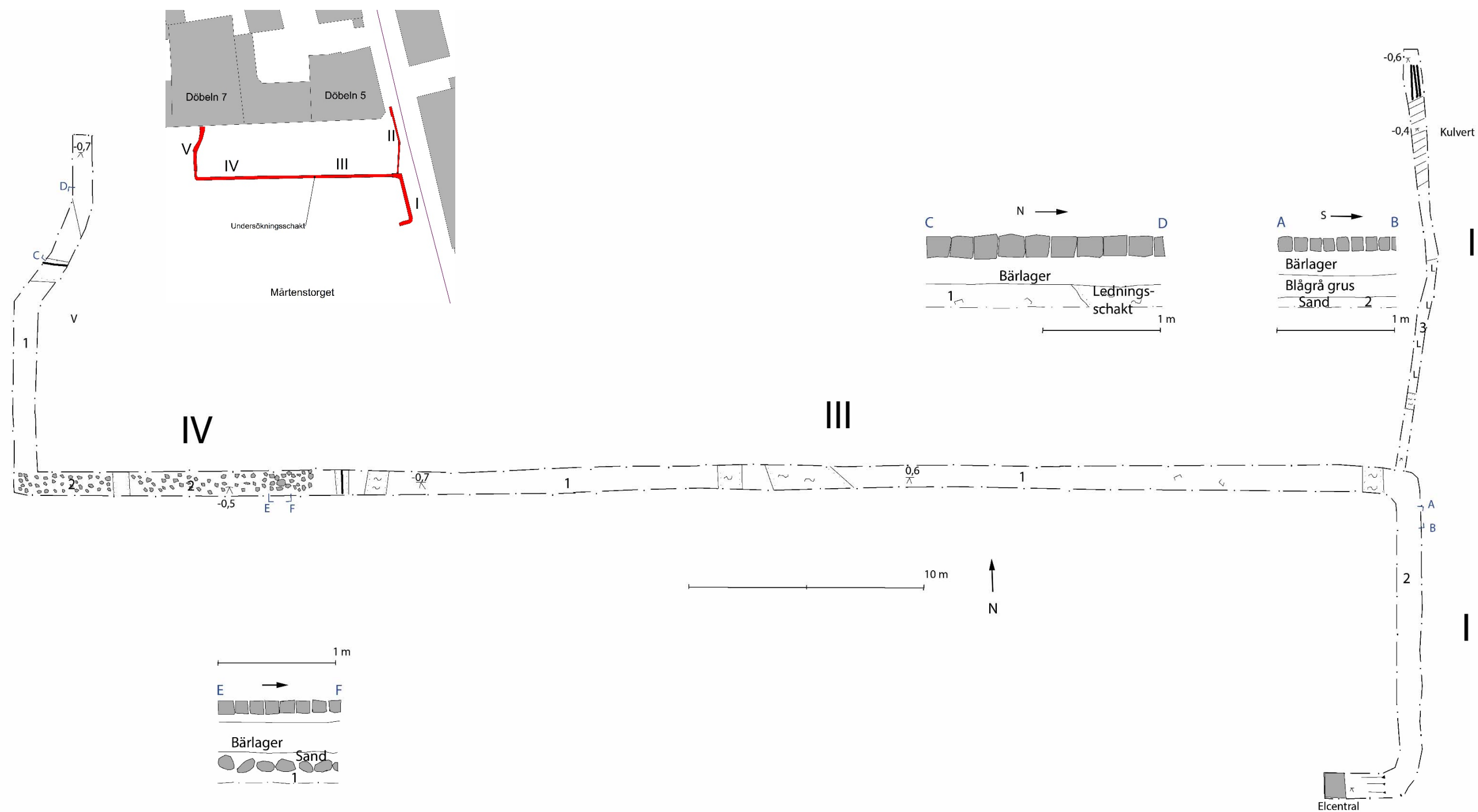
Länsstyrelsens beslut, dnr	431-35044-2017	Fornlämning nr/art	RAÄ Lund 73:1
Socken/stad	Lund	Kulturens projektnummer	61000-642
Landskap	Skåne	Län	Skåne
Kommun	Lund	Trakt/kvarter/fastighet	Mårtenstorget
Typ av exploatering	Ledningsgrävning		
Uppdragsgivare	Kraftringen Service AB		
Typ av undersökning	Arkeologisk undersökning		
Ansvarig institution	Kulturen		
Fältarbetsledare	Jan Kockum		
Övrig personal	-		
Fältarbetstid	2018-04-09–2018-04-20		
Fälttid			
Arkeolog	33 h		
Maskin	-		
Undersökningens omfattning			
Yta	90 m ²		
Kubik	76 m ³		
Schaktmeter	109		
Kostnad för arkeologi			
Administration/Projektledning	4 x 800 = 3 200 SEK		
Fältarbete	33 x 800 = 26 400 SEK		
RTK-GPS/manuell digitalisering	2 x 1 000 = 2 000 SEK		
Rapport	24 x 800 = 19 200 SEK		
Övrig kostnader (förbrukningsmaterial)	500 SEK		
Summa:	51 300 SEK		
Kostnad övrigt			
Maskiner	-		
Bodar	-		
Övrigt	-		
Summa			
Summa, faktisk	51 300 SEK		
Summa, beslutad	46 900 SEK inkl moms (exkl fältarbete och RTK-GPS/manuell digitalisering)		
Fyndmaterial (förvaring m.m.)	Inga fynd tillvaratogs		
Arkivmaterial, förvaring	Kulturens LA-arkiv under fastighetsbeteckningen		
Ritningar, dokumentation	4 st A3 ritfilm: 3 sektionsritning skala 1:20, 4 planritning skala 1:100. Digitala inmättningsfiler SWEREF 99 13 30, Kulturens stads-GIS.		
Foto	10 digitala fotografier		
Analys	-		
Övriga upplysningar	-		

Referenser

Johansson Hervén, C. 2001. *Mårtenstorget i Lund. Arkeologisk undersökning 1997. En kulturhistorisk redogörelse*. Arkeologiska rapporter från Lund, nr 21. Kulturen i Lund.

Bilagor

1. Bilaga: Schaktöversikt

Bilaga 1. Schaktet på Mårtenstorget. Romerska siffror avser schaktavsnitt I-V. Siffrorna 1–3 avser kulturlager. 1) Mörkgrå halvfet sandig lera med inslag av kalkbruk, rött och gult tegel, kolprickar, djurben, yngre rödgods och fajans. 2) Sand. 3) Gråblå lera med tegelflis och djurben. A-B, C-D och E-F avser sektionsdokumentationer. Planen är handritad, visst vinkelfel förekommer (jfr infälld inmätning).

Arkeologiska arkivrapporter från Lund har övergått i serien Kulturmiljörapporter fr.o.m. 2013.
I serien Kulturmiljörapporter har utgivits:

2018

- 2018:1 Kv. Klockaren 19, Dalby. Fornlämning 40:1, Dalby socken, Lunds kommun, Skåne län. Arkeologisk förundersökning 2017. Mattias Karlsson.
- 2018:2 Falsterbo 2:25 – Kyrkogatan, Falsterbo. Fornlämning 15, Falsterbo socken, Vellinge kommun, Skåne. Arkeologisk undersökning 2016. Ivan Balic.
- 2018:3 Fjärrvärme mm i Lunds kommun, Skåne. Arkeologiska förundersökningar 2012-2013. Aja Guldåker.
- 2018:4 Hunehals borg, Hanhals 4:31, fornlämning Hanhals 71:1, Hanhals socken, Kungsbacka kommun, Halland. Forskningsundersökning 2016.
- 2018:5 Kv Toppen 14, Lund. Fornlämning 73:1, Lunds stad och kommun, Skåne län. Arkeologisk undersökning 2017. Aja Guldåker.
- 2018:6 Kv Gråbröder 16, Lund. Fornlämning 73:1, Lunds stad och kommun, Skåne län. Arkeologisk undersökning 2015. Ivan Balic.
- 2018:7 Coyetgården och Stinsbostaden i Åkarp, Staffanstorps och Burlövs kommuner, byggnadsdokumentation 2017-2018. Henrik Borg och Carita Melchert
- 2018:8 Kv Domkyrkan 2 – Krafts torg, fornlämning Lund 73:1, Lunds stad, Lunds kommun, Skåne län. Arkeologisk schaktningsövervakning 2015-2016. Gertie Ericsson.
- 2018:9 Innerstaden 2:1 - Stortorget, fornlämning Lund 73:1, Lunds stad, Lunds kommun, Skåne län. Arkeologisk förundersökning 2015. Gertie Ericsson
- 2018:10 Arkeologisk utredning steg 1 inför fördjupad översiktsplan för Lund Sydväst (Källby), Lunds kommun, Skåne län. 2017. Jan Kockum och Johan Wallin.
- 2018:11 Kv Brunius 18, fornlämning Lund 73:1, Lunds stad, Lunds kommun, Skåne län. Arkeologisk kontroll/undersökning 2016. Gertie Ericsson.
- 2018:12 Kv Tegnér 1, fornlämning Lund 73:1, Lunds stad, Lunds kommun, Skåne län. Arkeologisk schaktningsövervakning 2015 och geoteknisk undersökning 2016. Gertie Ericsson.
- 2018:13 Lunds domkyrka, kv Domkyrkan 1, fornlämning Lund 73:1, Lunds stad och kommun, Skåne län. Geoteknisk undersökning 2016. Gertie Ericsson.
- 2018:14 Dalby 90:1, fornlämning Dalby 40:1, Dalby socken, Lunds kommun, Skåne län. Arkeologisk schaktningsövervakning 2018. Jan Kockum.
- 2018:15 Svanelucky 3, Astrografhuset, Lunds kommun, Antikvarisk medverkan 2015-2018. Carita Melchert och Erik Blomqvist.
- 2018:16 Galgevängen 1:20, S:t Jörgens park, fornlämning Lund 50, Lunds stad och kommun, Skåne län, arkeologisk undersökning 2016. Jan Kockum.
- 2018:17 Södra stambanan, delen Flackarp-Arlöv, Uppåkra socken, Burlöv och Staffanstorps kommuner, Skåne län. Arkeologisk utredning och förundersökning 2016. Ivan Balic.
- 2018:18 Kv Föreningen 16, kv Universitetet 1, kv Domkyrkan 1 och kv Historiska Museet 1, fornlämning Lund 73:1, Lunds stad och kommun, Skåne län. Arkeologisk undersökning 2018. Jan Kockum.
- 2018:19 Innerstaden 2:1 - Nygatan, fornlämning Lund 73:1, Lunds stad och kommun, Skåne län. Arkeologisk undersökning 2017. Krister Kåm Tayanin.
- 2018:20 Kv Städet 10, fornlämning Lund 73:1, Lunds stad och kommun, Skåne län. Arkeologisk undersökning 2018. Jan Kockum.
- 2018:21 Kv Sankt Mikael 16, fornlämning Lund 73:1, Lunds stad och kommun, Skåne län. Geoteknisk undersökning 2018. Aja Guldåker.
- 2018:22 Döbeln 8, Krognoshuset, Lund, Lunds kommun. Antikvarisk förundersökning 2018. Carita Melchert.
- 2018:23 Kv Sankt Måns 21, fornlämning Lund 73:1, Lunds stad och kommun, Skåne län. Geoteknisk undersökning 2018. Aja Guldåker.
- 2018:24 Fastigheten Innerstaden 2:1, Mårtenstorget, fornlämning Lund 73:1, Lunds stad och kommun, Skåne län. Arkeologisk undersökning 2018. Jan Kockum.

Tidigare nummer kan rekvireras från Kulturen, Kulturmiljöavdelningen
Telefon: 046-350406
E-post: arkeologi@kulturen.com